

Nogle Hovedresultater af Kreaturtællingen 1909.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 29. Marts 1911
af Kontorchef *Adolph Jensen*.

Den 15. Juli 1909 afholdtes den 11. almindelige danske Kreaturtælling. Den første af disse Tællinger fandt Sted i Februar 1838, og det er saaledes en Periode af godt 70 Aar, gennem hvilken man kan følge Udviklingen af Kreaturholdet i vort Land. Imellem den første og den anden af de 11 Kreaturtællinger laa der dog et Tidsrum af over en Snes Aar, idet den 2. Tælling først afholdtes i 1861; og da dertil kommer, at Tællingen i 1838 paa forskellig Vis var noget ufuldstændig, er det egentlig kun for de sidste halvhundrede Aar, at vi har en nogenlunde regelmæssig Række af Øjebliksbilleder til Belysning af Emnet.

Tidsafstanden mellem disse Tællinger har en enkelt Gang været 7 Aar (1881—88) og en Gang 6 Aar (1903—09), men ellers altid 5 Aar, og efter den Plan, der foreligger for Statistisk Bureaus Arbejde, skal der ogsaa i Fremtiden afholdes Kreaturtællinger hvert 5. Aar.

Det ligger nær at spørge, om denne Plan ikke er noget for konservativ. Fordi det i Tredserne og Halvfjerdserne var tilstrækkeligt at tælle Kreaturbestanden med 5 Aars Mellemrum, er det jo ikke sikkert, at et saa langt Interval tilfredsstillende de Krav, der under Land-

brugets stærkt forandrede Forhold maa stilles i det 20. Aarhundrede. Der er jo nutildags en ganske anderledes Fart og Bevægelighed i den hele Landøkonomi, end der var for en Menneskealder siden. Man arbejder nu i en helt anden Grad end forhen i Takt med Konjunkturerne.

En saadan Betragtning har vistnok delvis sin Berettigelse. Der foregaar utvivlsomt mange Svingninger og Forskydninger indenfor vort Lands Kreaturbesætninger, som de femaarlige Tællinger ikke faar fat paa, og det Billede, der gives af Udviklingen ved Hjælp af vore periodiske Opgørelser, bliver derfor til en vis Grad vilkaarligt, selv om det selvfølgelig altid vil være rigtigt, naar man alene spørger om Udviklingens Retning i store Træk.

Der er dog store praktiske Vanskeligheder, der stiller sig i Vejen for Afholdelsen af Kreaturtællinger med kortere Mellemlum. Først maa det erindres, at en saadan Tælling medfører betydelig Ujævnhed for Befolkningen og for de kommunale Myndigheder. Dertil kommer Bekostnings-Spørgsmaalet, som med Rette virker som en meget kraftig Bremse paa Statistikkens Udvidelsestrang. Baade Tilvejebringelsen af Materialet og dets Bearbejdelse koster mange Penge, selv om det er saa, at man ved Benyttelsen af nye og forbedrede Metoder ogsaa i Statistikken er naaet til at faa langt mere for Pengene end forhen.

Medens man altsaa med Hensyn til Kreaturtællingernes Hyppighed er bleven staaende ved den nu halvhundrede Aar gamle Praksis, forholder det sig ganske anderledes med Tællingernes Indhold.

Ikke alene den ældste Kreaturtælling (i 1838) men ogsaa en stor Del af de senere bevægede sig i høj Grad paa Overfladen; de gav i det væsentlige kun Besked om de rent summariske Tal for de større Husdyr. Men i Tidens Løb viste en saadan rent overfladisk Kundskab sig lidet tilfredsstillende, og man begyndte saa

lidt efter lidt at gaa mere i Dybden ved at undersøge Dyrenes Fordeling efter Alder og Race m. m., samtidig med at man udvidede Tællingerne til ogsaa at omfatte Smaakreature, som de første Tællinger lod upaaagtede. Endelig har man ved de aller seneste Tællinger ganske naturligt udvidet Spørgsmaalene til ogsaa at omfatte saadanne Forhold som Rotationen i Husdyrbruget og Deltagelsen i de Grene af Landbrugets Andelsvirksomhed, der har direkte Berøring med Husdyrbruget.

For at illustrere den her berørte Udvidelse af Kreaturtællingerne skal jeg anføre nedenstaaende Oversigt over de Rubrikker, der ved Tællingerne i 1861 og 1909 anvendtes med Hensyn til den almindelige Opgørelse af Heste- og Hornkvægbesætningernes S sammensætning:

1861.		1909.	
Heste:		Heste:	
Hingste, 2 Aar eller derover		Hingste, 3 Aar eller derover	
Vallakker, 2 — — —		Vallakker, 3—6 Aar	
Hopper, 2 — — —		— 6—11 —	
Plage og Føl under 2 Aar.		— 11 — eller derover	
		Hopper, 3—6 Aar	
		— 6—11 —	
		— 11 — eller derover	
		Plage, 1—2 Aar	
		— 2—3 —	
		Føl, under 1 Aar	
Hornkvæg:		Hornkvæg:	
Tyre, 2 Aar eller derover		Tyre, 1—2 Aar	
Stude, 2 — — —		— 2—3 —	
Køer, 2 — — —		— 3—5 —	
Ungkvæg og Kalve.		— 5 — eller derover	
		Stude, 1 Aar eller derover	
		Koer (og Kvier som har kælvet)	
		under 6 Aar	
		— 6—10 Aar	
		— 10 — eller derover	
		Kvier over 1 Aar, som ikke har	
		kælv	
		Kalve, under 1 Aar.	

I 1861 hjalp man sig med 4 Rubrikker for Hestene og 4 for Hornkvæget; i 1909 beslaglagde de to Arter af Dyr hver 10 Rubrikker, foruden de særlige Spørgsmaal vedrørende Raceforhold o. l. — Alt i alt indeholdt det Spørgeskema, der benyttedes i 1861, kun 35 Rubrikker, medens man i 1909 var naaet op til ikke mindre end 101.

Jeg maa maaske her indskyde, at naar Antallet af Rubrikker paa Spørgeskemaet er over 100, synes dette jo nok et stort Tal, men det er dog ikke nær saa stort, som det vilde have været, hvis man havde kunnet opfylde alle de Ønsker, der er kommen til Orde fra de forskellige Sider af Interesserede. Det har i Virkeligheden kostet megen Resignation at holde Antallet af Spørgsmaal nede paa det nuværende Niveau. Og det kan ikke noksom fremhæves, at Hensynet til den Byrde, man lægger paa Befolkningen ved Oplysningernes Tilvejebringelse, ogsaa i Fremtiden vil sætte ret faste Grænser for yderligere Udvidelser af Tællingerne. Hvis man optager flere Spørgsmaal paa Skemaet, deler de nuværende Rubrikker i flere Underafdelinger, gaar til Udvidelser i Retning af Specialspørgsmaal o. s. v., vil det sikkert blive nødvendigt at indføre Reduktioner paa andre Punkter, — hvis man da ikke vil udsætte sig for at tabe i Kvalitet, i samme Forhold som man vinder i Kvantitet. Der foreligger allerede skræmmende Spor i saa Henseende, — hvad jeg senere skal komme tilbage til.

Jeg skal dog nævne en Foranstaltning, som til en vis Grad gør det muligt at imødekomme de mange nye Krav til Statistikken. Det er Indretningen af den vekslende Turnus af »store« og »små« Tællinger. Der holdes som nævnt Kreaturtælling hvert femte Aar, men man gaar ud fra, at det for en stor Del Spørgsmaals Vedkommende er tilstrækkeligt at tilvejebringe detaljerede Oplysninger hvert 10. Aar, og at den Besparelse i Tid og Arbejdskraft, der saaledes indvindes ved at gøre hver anden Tælling mere summarisk (»lille Tæl-

ling«), rettelig bør udnyttes til Optagelse af saadanne nye Spørgsmaal og Emner — forskellige til de forskellige Tider — hvorom talmæssig Oplysning viser sig ønskelig.

Jeg skal nu gaa over til at meddele nogle Hovedresultater af den sidst afholdte Kreaturtælling, og det vil da være naturligt at begynde med en ganske kort Oversigt over Antallet af de forskellige Arter af større Husdyr.

Af Heste fandtes der henimod halvsjette Hundrede Tusinde, af Hornkvæg noget over $2\frac{1}{4}$ Million, af Faar knap $\frac{3}{4}$ Million og af Svin op imod $1\frac{1}{2}$ Million. Men disse Tal siger os jo i og for sig grumme lidt eller slet intet. Først naar vi ser dem i Sammenhæng med de tilsvarende Resultater fra foregaaende Tællinger, kan vi lære noget af dem. En saadan Sammenstilling findes i nedenstaaende Tabel:

	Heste	Hornkvæg	Heraf Malkekøer	Faar	Svin
1861	325,000	1,121,000	757,000	1,749,000	304,000
1866	353,000	1,194,000	812,000	1,875,000	382,000
1871	317,000	1,239,000	808,000	1,842,000	442,000
1876	352,000	1,348,000	898,000	1,719,000	504,000
1881	348,000	1,470,000	899,000	1,549,000	527,000
1888	376,000	1,460,000	954,000	1,225,000	771,000
1893	411,000	1,696,000	1,011,000	1,247,000	829,000
1898	449,000	1,745,000	1,067,000	1,074,000	1,168,000
1903	487,000	1,840,000	1,089,000	877,000	1,457,000
1909	535,000	2,254,000	1,282,000	727,000	1,468,000

Hestenes Antal er i de sidste 6 Aar steget med henimod 50000 eller med omtrent 8000 i aarligt Gennemsnit. Forøgelsen var noget større end i den nærmest forudgaaende Tid. Af Forøgelsen falder Broder-

parten paa Jylland, hvor Tallet voksede med 34000 i 6 Aar, medens Øernes Hestetal kun øgedes med 14000.

En forholdsvis endnu stærkere Forøgelse er Hornkvægbestanden undergaaet. Den voksede i 6 Aar med over 400,000 Stkr. eller med omtrent 70000 om Aaret. Der har ingensinde tidligere været en saa stærk Vækst i Danmarks Hornkvægbestand, end ikke i den Tid, da Mejerierne havde deres frodigste Udvikling. Af de 400,000 Stkr. Hornkvæg, hvormed Bestanden forøgedes i Aarene 1903—09, falder omtrent Halvdelen paa Malkekøerne.

Faarene har derimod fortsat den tilbagegaaende Bevægelse, der — med en enkelt midlertidig Standsning i Tiden omkring 1890 — har været ejendommelig for dette Husdyr lige siden Midten af 1860erne. Der findes nu kun halvt saa mange Faar i Danmark som i første Halvdel af 1880erne.

Hvad Svinene angaar, var Tallet omtrent det samme som i 1903. Den Forøgelse paa ca. 11000, den sidste Tælling viser i Forhold til næstsidste, er for intet at regne imod den enorme Vækst, vi har været Vidne til i det foregaaende Tiaar, da Antallet voksede med 6—700,000 eller med over 60000 i aarligt Gennemsnit.

Overfor disse summariske Resultater af Optællingen maa det nu erindres, hvad jeg foran har berørt, at de periodiske Kreaturtællinger kun giver en Række vilkaarlige Øjebliksbilleder af Udviklingen. Ulykken herved er næppe stor for Hestenes og Faarenes Vedkommende, thi her staar vi overfor ret regelmæssige Bevægelser i henholdsvis opadgaaende og nedadgaaende Retning, og om man her fastslaar Status det ene Aar eller det andet, har i og for sig ikke meget at sige. Men for Hornkvægets og navnlig for Svinenes Vedkommende stiller Sagen sig anderledes. Her spiller Salgskonjunkturerne — og for Hornkvægets Vedkommende maaske ogsaa Høstudbyttet og Sommergræsningens større eller mindre Rigelighed — aabenbart en betydelig Rolle. Allermest

gælder det for Svinebestanden, at Tællinger med 5 Aars Mellemlum maa give et ret mangelfuldt Billede af Udviklingen, fordi Rotationen er saa hurtig, at en endog ret stærk Svingningsbølge i Bestanden kan være udjævnet i Løbet af et Par Aar, saa at der er Mulighed for, at den slet ikke kommer til Udtryk i Tællingsresultaterne.

Netop Svineoptællingen i 1909 giver en god Illustration til, hvad jeg her har nævnt. De gode Svinepriser i Aarene 1905—07 maa have drevet Bestanden af Avlsdyr op til en betydelig Højde, idet der i 1908 blev produceret en større Mængde Flæsk end i noget tidligere Aar. Men det derefter indtraadte Prisfald i Forbindelse med de høje Kornpriser bevirkede, at Svineavlen i en Periode blev lidet rentabel, og der blev da slagtet en Mængde Søer. Dette hævnede sig i 1909, da der atter kom høje Flæskepriser. Nu havde man ikke Materiale til at forcere Produktionen tilstrækkeligt, og Flæskeudførselen var i de tre første Kvartaler af 1909 ca. 20 Mill. Pund mindre end i de tre første Kvartaler af 1908. Tællingen i Juli Maaned viste da ogsaa, at Antallet af Søer var 19000 mindre end i 1903. Havde man holdt Kreaturtælling i 1907 i Stedet for 1909, vilde Billedet have været et ganske andet.

Jeg skal nu gaa lidt mere i Enkelthederne og paa-pege nogle af de væsentligste Forandringer i Kreaturbestandens S sammensætning i de senere Aar.

Med Hensyn til Hestene møder vi først det ejendommelige Træk, at de unge Dyr i Tidens Løb er komne til at udgøre en bestandig større Andel af den samlede Hestebestand. Ved »de unge Dyr« tænkes her ikke netop paa Opdrættet. Det er klart, at i Tider, hvor Hestebestanden eller Hesteudførselen er i stærk Sligning, vil de ganske unge Dyr (Plage og Føl) være forholdsvis talrige, — et Forhold, der atter kan forandre sig i Løbet af faa Aar. Hvad der imidlertid har langt større Be-

tydning, er Aldersfordelingen af de egentlige Arbejdsheste, og her kan det paavises, at der i de senere Aar er foregaaet en kendelig Foryngelse af Bestanden. Navnlig findes der forholdsvis langt færre gamle Heste nu end tidligere. Det samlede Antal af Vallakker forøgedes i de 11 Aar 1898—1909 fra 133,000 til 175,000, men Vallakker over 11 Aar kun fra 47000 til 48600. Og hvad Hopperne angaar, var Forholdet det, at det samlede Tal i den nævnte Periode steg fra 196,000 til 225,000, medens Hopper over 11 Aar endog aftog i Tal fra 72000 til 70000. Derimod er Antallet af Vallakker paa 6—11 Aar i den nævnte Periode steget fra 44000 til 74000 og Antallet af Hopper i samme Alder fra 69000 til 95000. Ogsaa Antallet af helt unge Arbejdsheste (under 6 Aar) er blevet forøget, om end ikke i saa høj en Grad som Aldersgruppen 6—11 Aar. — I denne Forbindelse skal jeg endnu fremdrage det interessante Træk, at Følhopperne nutildags gennemgaaende er langt yngre end før. Af de Hopper, der bedækkedes i det sidste Aar før Tællingen 1898, var de syv Tiendedele over 7 Aar, men i 1909 var det kun imellem Halvdelen og de tre Femtedele der var over 7 Aar.

Ved at omtale Hestebestandens Sammensætning maa jeg nu nævne et Punkt, hvor Tællingen i 1909 ikke er lykkedes. Jeg hentydede før dertil. Det er med Hensyn til Spørgsmaalet om Antallet af indførte Heste. I mange Aar har vi jo modtaget en betydelig Indførsel af »Russere« og andre smaa fremmede Heste til de mindre Jordbrug, der ikke har tilstrækkelig Brug for kraftigere Trækdyr. Ved Tællingen i 1898 havde man derfor paa Spørgeskemaet en Rubrik, der hed »Smaa fremmede Heste under 10 Kvarter«, og det viste sig da, at Tallet var 26000. Ved Tællingen i 1909 vilde man — som naturligt er — gerne vide, hvorledes Brugen af disse »Russere« havde udviklet sig, men Spørgsmaalet mislykkedes denne Gang, — og hvorfor? Fordi man var for glubsk. Der fremkom Ønske om ogsaa at faa op-

lyst Antallet af indførte større Heste, og man delte derfor den paagældende Rubrik i to: til indførte Heste over og under 10 Kvarter. Men denne Ændring i Formuleringen har bevirket, at Spørgsmaalet er blevet misforstaaet i saa høj Grad, at Tallene er ubrugelige. (I stort Omfang har man ved Udfyldningen af Skemaet overset, at der kun var Tale om indførte Heste, og derfor opført alle Ejendommens Heste i de paagældende Rubrikker). Her er et godt Eksempel paa, hvor vanskelig en Sag Formuleringen af et Spørgeskema er.

Medens jeg altsaa lige overfor Spørgsmaalet om »Russerne« maa melde Hus forbi, kan jeg meddele Resultatet af Spørgsmaalene om Bedækningshingstenes Raceforhold:

	Bedækningshingstene efter Race 1909		
	Oerne	Jylland	Hele Landet
Svære Hesteracer:			
Jysk Race	497	1068	1565
Belgisk Race	58	6	64
Andre og blandede Racer	70	26	96
Lette Racer eller Blandinger af saadanne:			
Frederiksborg Race	297	8	305
Fremmed Halvblod	213	6	219
Fuldblod	18	5	23
Andre og blandede Racer	37	33	70
Tilsammen...	1190	1152	2342

Det vil ses, at Hesteavlen i Jylland har et overordentlig ensartet Præg, idet kun nogle faa Procent af Bedækningshingstene hørte til andre Racer end den jyske.

Jeg skal derefter gaa over til at omtale Hornkvægbestandens Sammensætning.

Vi møder der det samme Træk som ved Hestene, at de unge Dyr nu udgør en større Andel af Helheden end før:

	Af 100 Stkr. Hornkvæg var Ungkvæg og Kalve (under 2 Aar)		
	Oerne.	Jylland.	Hele Landet.
1893	32	38	36
1898	34	38	36
1903	35	42	39
1909	37	44	41

Den Bevægelse, der illustreres gennem disse Tal, er ikke af ny Dato, men rækker tilbage til Midten af Halvfjerdserne. Den Gang var kun en Fjerdedel af vor Hornkvægbestand under 2 Aar, men siden da er der jo foregaaet en gennemgribende Forandring, idet nu over de to Femtedele er under 2 Aar. Man ser her Udslaget af det Krav, som det moderne, rationelt ledede Mejeribrug stiller med Hensyn til nøje Kontrol med Malkekøernes Ydeevne og den deraf følgende hurtige Fornyelse af Kobesætningerne.

Man ser et Udslag af den samme Bevægelse, naar man fæster Opmærksomheden paa Alderssammensætningen af selve Malkekøerne, idet navnlig de gamle Køer over 10 Aar er stærkt aftagende i Tal:

	Det hele Antal Malkekøer.	Heraf over 10 Aar.
1898	1.067.000	176.000
1903	1.089.000	155.000
1909	1.282.000	97.000

Uagtet jeg selvfølgelig ikke ved en Lejlighed som denne kan komme ind paa Ting, der er af forholdsvis underordnet Interesse eller kun har lokal Betydning, maa jeg dog sige et Par Ord om Studeholdet. Det er jo ikke nu saadan som i det 18. Aarhundrede, da Studene udgjorde en Femtedel af Danmarks Hornkvæg-

bestand (bortset fra Kalvene). Igennem de sidste Par Menneskealdere er Studene — om end med stærke Svingninger — gaaet nedad i Tal. Saaledes var Tallet (Stude over 1 Aar) 112,000 i 1893, 71000 i 1898 og kun 38000 i 1903. Men i 1909 finder vi atter et større Tal, nemlig 58000. Forøgelsen bestaar naturligvis udelukkende af Fedningsdyr; Trækstudenes Tid er sikkert uigenkaldelig forbi: som stadig Trækraft anvendtes i 1909 kun lidt over 2000 Stude (og Tyre) og et lignende Antal Køer.

Blandt de nye Spørgsmaal, der stilledes ved Tællingen i 1909, har det om Udbredelsen af Jersey-Kvæg en ikke ringe Aktualitet. Der blev spurgt om Jersey-Kvæg af ren Race, alle Aldre under eet. Resultatet af Opgørelsen er, at der fandtes omtrent 8100 Stkr., hvoraf 3800 paa Øerne og 4300 i Jylland.

Henved en Fjerdedel af alt det Jersey-Kvæg, der findes i Danmark, træffer man oppe i Hjørring Amt, hvor der i 1909 taltes henved 2900 Stkr. Jersey-Kvæg; heraf var endda største Delen koncentreret i en bestemt Egn, Vennebjerg og Horns Herreder. Om end Jersey-Kvæget iøvrigt nu findes spredt ud over det ganske Land, optræder denne Kvæg-Race dog overalt pletvis og i meget forskelligt Antal i de forskellige Egne. Næst efter Hjørring Amt er Maribo Amt det, der figurerer med det største Antal Stykker Jersey-Kvæg, henved 1200, hvoraf største Delen i Fuglse Herred. Ogsaa i Svendborg Amt (Langeland og Salling Herred), i Odense Amt (Vends Herred), i Frederiksborg Amt (Ljunge-Kronborg Herred) og i Randers Amt (Øster-Lishjerg Herred) findes der større Kolonier af Jersey-Kvæg. Mindst Udbredelse har Racen fundet i Københavns Amt og i Vestjylland.

Iøvrigt blev der, ligesom ved de foregaaende Tællinger, spurgt om Bedækningsstyrenes Raceforhold, men Rubrikkerne var formulerede paa en lidt anden Maade end tidligere. Resultatet var følgende:

	Bedækningstyrene efter Race 1909		
	Øerne	Jylland	Hele Landet
Jysk Race	80	10387	10467
Rød dansk Malke race	18541	4272	22813
Jersey Race	183	181	364
Korthorns Race	156	3593	3749
Jersey Krydsninger	23	25	48
Andre og blandede Racer .	3258	2004	5262
Tilsammen	22241	20462	42703

Det røde Kvæg er jo ganske dominerende paa Øerne og findes desuden stærkt udbredt i det sydlige Jylland, navnlig i Vejle og Ribe Amter. I den øvrige Del af Jylland er den jyske Race fremherskende, men det vil ses, at der dog tillige findes et anseeligt Antal Korthorns Tyre, omtrent 3600 (medens Tallet i 1898 kun var ca. 900).

Med Hensyn til Faarene skal jeg fatte mig i stor Korthed. Jeg har allerede før vist, at Faareavlen vedblivende er i Tilbagegang, og der er vel næppe stor Udsigt til, at dette Forhold vil ændre sig i en overskuelig Fremtid, med mindre vort Landbrug ved en eller anden ulykkelig Konjunkturforandring skulde blive tvunget til at opgive sine nuværende højt udviklede intensive Driftsformer. — En enkelt Oplysning synes det mig dog af Interesse at meddele. De Tal, der foreligger om fødte Lam i det sidste Aar før Tællingen, synes at tyde paa en ret stærk Stigning i Faarenes Frugtbarhed. For hver 100 Moderfaar fødtes der nemlig 124 Lam i 1893, 138 i 1898 og 150 i 1909. Staar dette i Forbindelse med, at man har fjærnet sig fra de mindre frugtbare Uldfaar og i større Udstrækning anvender de frugtbare Kødracer, — eller er det maaske et Udslag af

mere rationel Avl, sjældnere Kastning og Goldhed? Herpaa kan de foreliggende Oplysninger ikke give noget Svar.

Hvor fristende det end kunde være at gøre Forsøg paa at kommentere Enkeltresultaterne af Svinetællingen i 1909, skal jeg dog afholde mig derfra. Tallene udtrykker i Hovedsagen en Nedgang i Fedesvinenes og en Stigning i Grisenes relative Andel af Svinebestanden, altsaa en Bevægelse i Retning af Svinebestandens Foryngelse, — men det er vanskeligt her at fastslaa Tilstedeværelsen af en bestemt Tendens og endnu vanskeligere at maale dens Styrke. Vanskeligheden hunder i, hvad jeg før har berørt, at der er flere Aar mellem Tællingerne, og at Svineavlen ikke — saaledes som Kvægavlen — foregaar i en Aarsturnus, hvor Tillæget koncentrerer sig paa en bestemt Tid af Aaret. Den moderne Svineavl er jo tværtimod kontinuerlig og Rotationsperioden foranderlig, hvad der medfører Mulighed for at udvide og indskrænke Avlen med ret kort Frist i Takt med Konjunkturerne (Flæskepriserne).

I hvilken Grad Intensiteten i Svineavlen er steget, ses deraf, at medens der i 1866 i en Svinebestand paa 382,000 Stkr. fødtes 439,000 Grise, var de tilsvarende Tal i 1909: en Bestand af 1,468,000 og et Antal fødte Grise af 2,607,000. De fødte Grises Antal seksdobledes i samme Tid som Svinebestanden firdobledes. Stigningen i Svineavlens Intensitet fremgaar for de seneste Aar deraf, at Antallet af fødte Grise i Løbet af et Aar for hver 100 Levesøer mindst 4 Maaneder gamle udgjorde 1300 i 1893, 1500 i 1898 og næsten 1800 i 1909.

Det meste af, hvad jeg har meddelt i det foregaaende, er jo Resultater, der er fremkomne ved en simpel Optælling af Rubrikkerne paa Tællingsskemaet. Hvis man imidlertid vil trænge dybere til Bunds i Emnet og skaffe

sig en mere omfattende Forstaaelse af Husdyrbruget i Danmark — for saa vidt dette lader sig belyse gennem Tal — saa maa man gaa et Skridt videre og kombinere de forskellige statistiske Data. I ældre Tid indlod man sig kun i ringe Omfang paa saadanne Kombinationer, dels fordi man ikke havde Blik for Nyttens deraf, dels fordi det kræver et meget betydeligt Arbejde. Nutildags er man ganske klar over, at det er gennem en yderst detailleret Spaltning af Materialet og ved Sammenstilling af Enkeltoplysningerne efter nye Synspunkter, at Statistikken først rigtig bliver frugtbringende.

Det er imidlertid forstaaeligt, at det har sine store Vanskeligheder i et mundtligt Foredrag at redegøre for Resultaterne af saadanne Undersøgelser, og jeg maa derfor indskrænke mig til ganske kort at meddele nogle summariske Data, der forekommer mig at have almindelig Interesse.

Vi har før set, hvor mange Kreaturer af de forskellige Arter der findes i Landet. Ved Optællingen har man nu holdt Ejendommene sondrede i forskellige Grupper efter Størrelsen af deres tilliggende Areal, og man har saaledes faaet at vide, hvor stor en Del af Landets Husdyrbestand der falder paa Smaabruget, paa Middelbruget o. s. v. Jeg skal imidlertid ikke komme ind herpaa, da det er en ret vidtløftig Sag at gøre Rede for, men gaa et Skridt videre og vise, hvad man kunde kalde Intensiteten i Husdyrbruget paa de forskellige Grupper af Ejendomme.

Jeg har valgt 5 Størrelsesgrupper med Grænserne ved 9, 54, 108 og 432 Tdr. Ld. og for hver af disse Grupper beregnet, hvor mange Kreaturer af hver Slags der holdes pr. 100 Tdr. Ld. De 5 Grupper vil jeg for Nemheds Skyld benævne: Husmandsbrug, smaa Bondegaarde, store Bondegaarde, Proprietærgaarde og Herregaarde. Betegnelserne er maaske ikke ganske rammende, men det har jo mindre at sige, naar blot man er klar over Meningen. Resultatet af Undersøgelsen er følgende:

Husdyrhold pr. 100 Tdr. Land.

	Heste	Mælkekoer	Ungkvæg	Hornkvæg ialt	Svin	Faar	Høns
Øerne:							
Indtil 9 Tdr. Land ...	17	49	19	68	77	8	1550
9—54 — — ...	12	29	19	48	42	9	296
54—108 — — ...	10	24	19	43	32	7	157
108—432 — — ...	8	25	15	40	19	4	79
over 432 — — ...	7	31	17	48	17	3	41
Gennemsnit...	11	29	18	47	37	7	317
Jylland:							
Indtil 9 Tdr. Land ...	14	42	15	57	48	21	782
9—54 — — ...	9	23	18	41	24	17	149
54—108 — — ...	7	16	17	33	17	16	75
108—432 — — ...	5	12	13	25	11	11	43
over 432 — — ...	5	16	15	31	12	8	28
Gennemsnit...	7	19	16	35	19	15	119

Som rimeligt er, holdes der gennemgaaende i alle Klasser af Landbrug flere Kreaturer paa det samme Areal paa Øerne end i Jylland. Dette gælder alle Arter af Husdyr undtagen Faar; for disses Vedkommende er det omvendte Tilfældet.

Ser vi nu lidt nærmere paa Tallene, finder vi for Øernes Vedkommende følgende:

Hesteholdet er meget stort i Husmandsbrugene, 17 pr. 100 Tdr. Ld., — ja gaar man ned til de mindste Brug med højst 1 Td. Ld., finder man et endnu større Hestehold, omtrent 75 pr. 100 Tdr. Ld., hvad der naturligvis staar i Forbindelse med, at saadanne smaa Landbrugere ofte skaffer sig Indtægt ved Kørsel af forskellig

Art, ligesom disse Smaabrug ikke er rene Landbrug, men medindbefatter en stor Del Lodder, tilhørende Folk i andre Livsstillinger, som holder 1 eller 2 Heste, mere til Kørselsbrug end til Drift af Lodden (Læger, Dyr-læger, Handlende o. s. v.). — Mere paalideligt er Tallet for de smaa Bondegaarde; her holdes 12 Heste pr. 100 Tdr. Ld., og nu aftager Tallet for hver Klasse vi kommer op: de store Bondegaarde har kun 10, Proprietærgaardene 8 og Herregaardene 7 Heste pr. 100 Tdr. Ld. (Jeg skal indskyde, at jeg ved Beregningen af Forholdstallene, saa vidt gørligt, har fradraget Skovene, som jo især belaster de større Ejendomme med et betydeligt Areal, der ikke foranlediger en tilsvarende Forøgelse af Kreaturholdet.)

Gaar vi derefter til Malkekøerne, finder vi ogsaa der en stor Forskel mellem de mindste og de noget større Ejendomme. Husmændene har 49 Køer pr. 100 Tdr. Ld., de smaa Bondegaarde 29, de store Bondegaarde og Proprietærgaardene 24—25, men derefter er der en Stigning i Tallet for Herregaardene til 31.

Ungkvæget er mere jævnt fordelt; det varierer kun mellem 15 og 19 Stkr. pr. 100 Tdr. Ld.

For Svinene finder man derimod den samme typiske Bevægelse som for Hestene og tildels Malkekøerne, idet Tallet begynder med 77 for Husmandsbrugene og falder Trin for Trin til 17 for Herregaardene.

For Jylland viser Tallene ganske tilsvarende Bevægelser som for Øerne.

Vi har gennem disse Tal skaffet os et ret let overskueligt Billede af Husdyrholdets Intensitet i smaa og store Landbrug i Danmark. Jeg skal nu fremdrage et andet Moment, som vistnok er af ikke mindre Interesse.

Det er jo en kendt Sag, at der foregaar en ret omfattende Omsætning af Kreaturer, bl. a. ogsaa af unge Dyr til Fornyelse af Besætningerne. Man véd ogsaa, at Tillæget for mange Landbrug er en hel Forretning,

men man har hidtil savnet talmæssige Data til Belysning af, hvilke Grupper af Ejendomme der særlig giver sig af med at producere Føl, Kalve og Grise.

Herom kan man imidlertid skaffe sig en Forestilling ved at gruppere de fødte Dyr efter Ejendomsstørrelse og derefter sammenholde Tallene for fødte Dyr i hver Gruppe med Tallene for de paagældende Ejendomsgruppers samlede Kreaturbestand. For at tage et Eksempel: paa den Ejendomsgruppe, som jeg har kaldt »smaa Bondegaarde« (9—54 Tdr. Ld.), findes der 560,000 Malkekøer, hvilket er 44 pCt. af alle Malkekøer (naar bortses fra dem, der findes paa Ejendomme, hvis Areal ikke er oplyst). Der er i Aarets Løb i hele Landet født 1,135,000 Kalve; herefter skulde man vente, at der paa de smaa Bondegaarde var født 499,000 Kalve (44 pCt. af 1,135,000), men Tallet viser sig at være 514,000, altsaa 15000 større. Heraf kan sluttes, at denne Ejendomsgruppe i ret stort Omfang sælger Kalve til andre Grupper.

Jeg skal nu nævne Hovedresultaterne af denne Opførelse, idet jeg begynder med Føllene.

Der blev i hele Landet født omtrent 54000 Føl. Heraf blev imidlertid 700 født paa Ejendomme, hvis Areal vi ikke kender. Tilbage bliver 53300. Heraf blev kun 500 født paa Husmandsbrug, 22700 paa mindre Bøndergaarde, 20500 paa større Bøndergaarde, 8200 paa Proprietærgaarde og 1100 paa Herregaarde; endelig blev der i Købstæderne født 300 Føl. Hvis vi nu gør op, hvor mange Føl hver af disse Grupper skulde have produceret i Forhold til deres Hestebestand, finder vi, at Bøndergaardene og Proprietærgaardene har produceret et Overskud af Føl, medens Smaabrugene og Købstæderne har stort Underskud og Herregaardene ligeledes har produceret betydelig færre Føl, end der svarer til deres Hestehold. Paa Husmandsbrugene er der efter denne Beregning født 4300 Føl for lidt, paa de mindre Bøndergaarde er der omtrent Balance (300 for mange), paa de større Bøndergaarde er der født 6100 for mange, paa

Proprietærgaardene 1800 for mange, paa Herregaardene 400 for lidt og i Byerne 3500 for lidt.

Saaledes ser Resultatet ud, naar Opgørelsen foretages for hele Landet under eet. Men da vi véd, at Jylland har et langt større Hesteopdræt end Øerne, er der Anledning til at dele hver af vore Ejendomsgrupper i to Undergrupper, en for hver af de to Hovedlandsdele. Der viser sig da særdeles interessante Resultater, saaledes som det ses af følgende Tabel:

	Fødte Føl		
	Er	Skulde være	Forskel
Øerne:			
Indtil 9 Tdr. Land	300	2700	÷ 2400
9—54 — —	8900	9600	÷ 700
54—108 — —	7400	6400	+ 1000
108—432 — —	1500	1600	÷ 100
over 432 — —	400	1000	÷ 600
Byerne	209	2700	÷ 2500
Tilsammen...	18700	24000	÷ 5300
Jylland:			
Indtil 9 Tdr. Land	200	2100	÷ 1900
9—54 — —	13800	12800	+ 1000
54—108 — —	13100	8000	+ 5100
108—432 — —	6700	4800	+ 1900
over 432 — —	700	500	+ 200
Byerne	100	1100	÷ 1000
Tilsammen...	34600	29300	+ 5300

For det første ser vi, at der paa Øerne som Helhed kun er produceret 18700 Føl, medens der efter Hestebestandens Størrelse skulde have været født 24000

Føl; der er altsaa 5300 for lidt. Vi ser tillige, at alle Ejendomsgrupper paa Øerne, undtagen de større Bøndergaarde, staar med »Underskud«. I Jylland, hvor der er et Overskud svarende til Øernes Underskud, har alle Ejendomsgrupper undtagen Husmandsbrugene og Byerne produceret flere Føl, end der svarer til deres Hestebestand.

Den Beregning, jeg her har opstillet, maa ikke tages for andet og mere end den er, nemlig en raa Illustration af et Forhold, som man ikke let faar belyst ad anden Vej. Jeg har talt om Overskud i Jylland og Underskud paa Øerne, men Meningen er selvfølgelig ikke, at det første anvendes til at dække det sidste; tværtimod, langt den overvejende Del af den jyske Hesteavls »Overskud« af Føl har sin bestemte Anvendelse, som slet ikke kommer Øerne ved: for det første forøges den jyske Hestebestand i stærkere Forhold end Øernes, og for det andet er det Jylland, der leverer Hovedmassen af Materialet til vor Heste-Udførsel.

Hvis man nu paa samme Maade som for Føllene foretager en Opgørelse over de fødte Kalve og Grise, finder man følgende Tal for hele Landet under eet (Tallene angiver Tusinder):

	Fødte Kalve			Fødte Grise		
	Er	Skulde være	For- skel	Er	Skulde være	For- skel
Indtil 9 Tdr. Land.....	113	125	÷ 12	229	334	÷ 105
9—54 — —	514	499	+ 15	1302	1181	+ 121
54—108 — —	298	284	+ 14	698	667	+ 31
108—432 — —	142	147	÷ 5	248	256	÷ 8
over 432 — —	53	57	÷ 4	64	77	÷ 13
Byerne	15	23	÷ 8	27	51	÷ 24
Tilsammen...	1135	1135	0	2567	2567	0

Ved Beregningen har jeg for Kalvenes Vedkommende lagt Antallet af Malkekøer til Grund; for Grisenes Vedkommende er der derimod regnet med den hele Svinebestand.

Det vil ses, at Resultatet meget minder om det, vi fandt ved Betragtningen af Følproduktionen i hele Landet under eet, kun at Tyngdepunktet i Kalve- og Griseproduktionen ligger noget længere nede i Skalaen af Ejendommene end Tyngdepunktet i Følproduktionen. Paa de to Grupper, som vi har benævnt Bøndergaarde, fødes der flere Kalve og Grise end der svarer til Bestanden af Køer og Svin; paa de mindste og de større Brug (og naturligvis i Byerne) fødes der færre. For Grisenes Vedkommende er der dog nogenlunde Ligevægt for de større Bøndergaardes og Proprietærgaardenes Vedkommende; de mindre Bøndergaarde producerer derimod et meget stort Overskud af Grise, medens Smaabrugene har et næsten lige saa stort Underskud.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Den ledende Præsident (Kammerherre *Carl Bech*) forekom det, at der her var fremdraget flere meget interessante Tal. Man skulde f. Eks. ikke have troet, at den jyske Hingst var saa stærkt repræsenteret paa Øerne, nemlig med 500, medens Antallet af belgiske Hingste var 60. Det var glædeligt at se, at den jyske Hingst havde vundet saa stor Anerkendelse paa Øerne.

Med Hensyn til Studene kunde der jo endelig en Gang paa Grund af de gode Kødpriser noteres en Fremgang, nemlig fra 38000 til 58000, og det var interessant at se, at en Fjerdedel af alt Jerseykvæget i Danmark dog endnu fandtes i Hjørring Amt, den nordligste og mest barske Del af vort Land.

Redaktør *A. Bing* udtalte, at de gode Konjunkturer for Kødproduktion gav sig ogsaa Udslag i Antallet af Malkekøer over 10 Aar. Den stærkere Udskydning af Malkere over 10 Aar

kan dels skyldes de store Krav, der stilles til Malkekoen nu til Dags — den stærkere Drift, der lettere bevirker Yversygdomme — og dels den stærke Efterspørgsel efter Udsætterkøer, navnlig til Rhinlandene.

Professor *Goldschmidt* spurgte, om man ikke kunde tænke sig en hyppigere Tælling med Specialtællinger for de forskellige Husdyr og derved faa Lejlighed til at fremskaffe flere Oplysninger om hver enkelt af disse. Vilde det forøge Arbejdet meget for Statistisk Bureau, om man fik indført saadanne Tællinger?

Foredragsholderen oplyste, at Arbejdet for Statistisk Bureau ved en Tælling nærmest var proportionalt med Rubrikkernes Antal. For Kommunalbestyrelserne var Arbejdet derimod omtrent det samme ved en »lille« Tælling som ved en »stor«. I Almindelighed kunde det vistnok siges, at Tendensen gik i Retning af at kræve Kreaturtællingerne afholdte med korte Mellemlum. Preussen holder ordinære Tællinger hvert 5. Aar, men siden 1906 havde man fundet det nødvendigt at foranstalte en ekstraordinær Tælling hvert Aar, for til enhver Tid at have Føling med, hvorledes det staar med Hensyn til Kødproduktionen.

Direktør *Fr. Møller* udtalte sin Glæde over, at der denne Gang var medtaget lidt om Hønsene. Dersom vi kom ind paa aarlige Tællinger, da burde Hønsene absolut tages med, for at man derigennem kan se, hvorledes Eksporten af Æg stiller sig i Forhold til Hønsenes Antal. I de senere Aar er der gjort et stort Arbejde for at faa Ydeevnen op hos Hønsene og ad samme Vej som hos Malkekvæget. Det er jo særlig i de smaa Brug Hønscholdet har den store Betydning, fordi dér kan Ejeren selv passe det, og vi véd jo, at selvgjort er velgjort. Taleren haabede, at Statistisk Bureau ved sine Tællinger stadig vilde skænke Hønsene Opmærksomhed.

Foredragsholderen havde udtalt, at Materialet med Hensyn til de fremmede Heste var gaaet i Stykker. Hvorledes stillede det sig med Fremgangen af de belgiske Heste; skulde vi have »Jyderne« delvis erstattede med »Belgiere«?

Redaktør *Bing* mente, man maatte vogte sig for at spørge saaledes, at man konfunderede dem man spurgte.

Hvad Hr. Direktør Møller egentlig tænkte paa med Hensyn til Ydeevnen, forstod Taleren ikke rigtig. Det var van-

skeligt gennem Kontrolforeningerne at faa saadanne Oplysninger for Køernes Vedkommende, hvorledes saa faa det for Hønsenes gennem Statistisk Bureau.

De kommunale Raad er overbeholdte med Arbejde, men kunde ikke Landboforeningerne bistaa Bureauet med Indsamlingen af det statistiske Materiale. Bestyrelserne i Landboforeningerne er som Regel ikke besværede med Arbejde. Taleren ønskede at fremdrage dette her, fordi det forekom ham at være en naturlig Vej at gaa. I Tyskland har man lønede Folk til Arbejdet, men det kan vi jo ikke tænke os her; derimod maatte det være en smuk Opgave for Landboforeningerne.

Foredragsholderen meddelte, at den eneste Oplysning man havde om belgiske Heste, er det i Foredraget nævnte Tal for Bedækningshingste. Fra tidligere Tællinger havde man ingen Oplysninger herom. Medens der var en meget stærk Stigning i Hønsentallet indtil 1903, viste Tællingen i 1909 nærmest Stagnation, hvilket ligeledes falder godt i Traad med den indtraadte Stagnation i Ægeksperten.

Taleren troede ikke, der var noget til Hinder for gennem Kreaturtællinger at skaffe brugelige Oplysninger om Ægproduktionen og Hønsenes Ydeevne. I 1903 havde man paa Spørgeskemaet en Rubrik for Antallet af Æg, og der var ikke af Fagmænd rejst Tvivl om Rigtigheden af de da fremkomne Tal.

At gaa til Landboforeningerne, som af Redaktør Bing foreslaaet, var næppe hensigtsmæssigt. Disse havde ingen Myndighed til at forlange Spørgeskemaerne udfyldte. Landboforeningerne og Landbrugets øvrige Organisationer kunde yde en værdifuld Bistand, naar det gjaldt mere enquêtemæssige Undersøgelser, men naar man — som ved en Kreaturtælling o. l. — skulde have Oplysninger fra hver enkelt Landbruger, kunde Sogneraadenes Hjælp ikke undværes.

Den ledende Præsident var af den Mening, at der kunde naas en Del gennem Landboforeningerne, der har Konsulenter og Sekretærer, der kan indsamle Oplysninger. Foredragsholderen havde nævnt, at Slagterierne gerne ønskede aarlige Tællinger, men kunde man saa ikke sige til Slagterierne, at nu skal de give udførlige Oplysninger om alt hvad der slagtes, da der sikkert deraf kan sluttet en Del, og i Slagteriernes offentliggjorte Regnskaber havde man allerede nu et brugeligt Materiale.

Det var glædeligt at se, at Antallet af fødte Lam og fødte Grise var steget; man saa deraf, at Nutidens omhyggeligere Udvalg af Avlsdyr og den bedre Pleje førte til et godt Resultat. Thi i og for sig kunde man vel ikke antage, at de kultiverede Racer, som man nu havde, var frugtbare end de gamle. — Taleren ønskede at henstille til Statistisk Bureau, at man ikke overbebyrdede Sogneraadene alt for meget med Arbejde.

Redaktør *Bing* spurgte, om Kommunalbestyrelserne er forpligtede til at indsamle Besvarelser paa de Spørgsmaal, der udsendes fra Statistisk Bureau, hvilket Foredragsholderen bekræftede.

Direktør *Møller* udtalte, at der var en Fremgang i Produktionen; man var nu enkelte Steder oppe paa 160—170 Æg pr. Høne, medens Gennemsnitsydelsen er ca. 100 Æg pr. Høne.

Den ledende Præsident rettede derpaa en Tak til Foredragsholderen for Foredraget og for de interessante Oplysninger han her var fremkommen med; de vilde sikkert have Værd for en langt større Kreds end den, der her var kommen til Stede. Selv om det bliver vanskeligt at komme ind paa aarlige Tællinger, havde Taleren dog det Indtryk, at det kunde naas, men man burde søge at gøre Statistiken mere populær ude blandt Befolkningen og lære denne i højere Grad end hidtil at benytte den. Dette var endnu vigtigere, og her havde vi vistnok en Del at lære.
